

Radyo 3 ile ilgili yazıya dair açıklama ve özür

Akın Atauz

14/03/2018

Radyo 3'ün "kaybolduğunu" sanmış ve bu kayıp ile ilgili bir yazı yazmıştım.

Bu yazı üzerine, bir arkadaşım bana Radyo 3'ün kapanmadığını ve sürmekte olduğunu söyledi. Önce inanmakta güçlük çektim. Çünkü arayıp da bulamadığım birçok defadan sonra, artık aramaktan vaz geçmiştim. Üstelik 15 Temmuz'dan sonra, hiçbir haber vermeksizin ve ansızın, Radyo 3 yok olup, TRT ortak yayınına geçildiği için, bu defa da aynı şeyin Afrin için yapıldığını düşünmüştüm. Oysa basit bir biçimde, istasyonun yerini bulamamakla ilgili sorun yaşamakta olduğumu fark bile etmemişim.

Bu bütünüyle benim hatam ve bu hata için çok özür dilerim.

Ancak Radyo 3 için düşündüklerim, onunu varlığı ya da yokluğu üzerine söylediklerimin, yine de bir geçerlilik taşıdığını düşünüyorum.

Zaten bu yazı dizisi için önemsedğim konu, radyo ile kentin/ kentlilerin ilişkisi ve eğer bu radyo sadece klasik müzik yayını yapıyorsa, bunun (kentin toplumsal/ kültürel yaşamı açısından) ne anlamı olduğu idi. Üstelik Türkiye, son 10 yıllarda, devlet eliyle "dincileştirme-Sünnileştirme" programının uygulandığı bir yer. Daha önce, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçtiği dönemde de yine devlet eliyle çok ciddi ve radikal bir "modernleştirme" programı uygulanmış ve bu arada, müzik konusunda da klasik müzik ve opera gibi batı kültürü içinde gelişmiş ve evrimleşmiş müzik türleriyle toplum tanışması ve kaynaşması için, ciddi bir miktarda "resmi" çaba harcanmış bir ülke.

Bunların anlamı üzerinde zihinsel bir egzersiz yapabilmek, ilginç olacaktı.

Devlet eliyle yukarıdan aşağıya doğru, toplumun kendi doğal seçim ve tercihleri yerine devletin toplum için doğru bulduğu seçimleri bildirmesi uygulamaları üzerinden düşünmeyi sürdürmeliyiz. Diğer taraftan, kentler artık "kendiliğinden" (!), daha çok pazar ilişkilerinin ve teknolojik gelişmelerin hızlandığı bir ivme ile kendi geleneklerini ve yerel kültürel özelliklerini dönüştürüyor, başka türlü ve başka bir anlamda da olsa "modernleşiyor". Bu "modernlik" artık, 20. Yüzyıl'ın başında olduğu gibi klasik müzikle ilişkilenebilen bir "modernlik" değil.

Yine de az veya çok, Türkiye'de bir klasik müzik dinleyicisi oluşmuş ve bu müzik türü kendi kurumsallaşmasını gerçekleştirmiş durumda. Bunun kentsel yaşam için, önemli ya da önemsiz, ama dikkate alınması gereken bir öge olarak üzerinde durulması gerektiğini ve irdelenmesi gerekiyor. Ayrıca, bazıları yukarıdan aşağıya düzenlemelerle de olsa, 20. Yüzyıl'ın ilk yarısında geliştirilmiş olan bu modern ve modernleştirici

kurumların (müzik, tiyatro, opera, bale-dans vb. ile ilgili kurumlar), bugünün kentleri bakımından, artık “doğal/ olağan ihtiyaçlar” olarak düşünülebilecek düzeyde. Bu tür kentsel sanat etkinliklerinin varlığı/ yokluğu, bu sanatlarla ilgili pozitif veya negatif zorlamalar ve toplumun çeşitli kesimleri/ sınıfları arasındaki etkileşimler, bu tür hizmetlerin/ çalışmaların finansman (kamu ya da özel) biçimi ve sonuç olarak, kentteki eşitlikler, demokrasi, açıklık ve başka kültürlerle ilişkiler/ etkileşimler vb. bakımından anlamı üzerinde, tartışmanın geliştirilmesine ihtiyaç var. Özetle, bu tartışmayı yanlış bir bilgi üzerinden açtığım için üzgünüm ve tekrar özür diliyorum. Ancak tartışmanın kendisinin, tartışılmaya değer olduğunu düşünmeye devam ediyorum. Bu nedenle yazıyı, doğru bilgiler ışığında düzelterek, ama orijinal halini koruyarak, yeniden yazdım ve ilişikte yer alıyor.

Radio 3 Üzerine

Devlet eliyle modernleşmenin sonuna gelirken

5 Mart 2018

Radio 3, biliyorsunuzdur mutlaka, TRT içinde en aykırı radyo istasyonu sayılır. Ya da son yıllarda devletin kültür politikası giderek daha fazla dindarlaşır ve İslamcılarla, olduğu yerde dursa bile, daha fazla aykırı ve yadırganabilecek bir konuma doğru kaymış oldu.

Radio 3'ün bitişi, devlet eliyle modernleşme (belki bazı dönemler için “modernleştirilme” de diyebiliriz) projesinin kesin sonlandırılışını halkalarından biri olur. Geriye kalan ve iktidarı zorlamaya devam eden birkaç halka, en önce Devlet Opera ve Balesi, daha sonra Devlet Senfoni Orkestraları, Devlet Tiyatroları ve belki daha sonra da, resim ve heykel müzeleri olacak. Belki ilk başta bu kurumlar tam olarak yasaklanmayacak ama bu tür faaliyetlerin önce devlet eliyle üretilmesine son verilerek ve “eğer serbest rekabetçi pazarda yaşayabiliyorlarsa, yaşasınlar” denilecek. Sonra da, “KHK’leşmiş” bir hukukla boğulacak.

Devlet eliyle modernleşmenin kültür kanadını oluşturmak için biçimlendirilmiş bu kuruluşların yok olmasıyla birlikte, elbette bu tür müzik, opera ve bale, tiyatro gibi sahne sanatlarının eğitimi yapan devlet konservatuvarlarına da gerek kalmayacak.

Dönüştürülecek ya da kapatılacaklar. Sonra sıra müzelere ve kütüphanelere gelecek. Müzelerden İslam dönemi öncesine ait, (önce “ahlakla aykırı” çıplak insan bedeni olan eserlerden başlayarak, (heykeller /putlar) ve sonra, o dönemi (neolitik uygarlıklar, Hitit’ten başlayarak diğer demir çağı uygarlıkları ve Helen, Roma, Bizans vb.) anlatan her

türlü nesne, müzelerden temizlenecek. Böylece Anadolu'nun ve dünyanın İslam öncesi "yok" olmuş, "vatanımızdan temizlenmiş" olacak.

Mevcut kültür ideolojisi, aslında İŞİD'in Palmyra ile ilişkisinden hiç farklı olmayan (neden farklı olsun?) bir bakış açısına ve bağnazlığa sahip olduğu için, "batı taklitçisi" (ki bunun en doğru olduğu alan, batı teknolojiyle üretilmiş nesnelerdir) olan bütün kültür ve sanat olayları, önceleri denetim ve baskı altına alınacak, sonra da dinamitle havaya uçurulacak.

Bu durum da, bir dizi konu üzerinde tartışmayı gerektiriyor. Bunlar, bir birinden çok farklı düzeylerde ve konularda olmakla birlikte, kısaca,

- Modernleşme ve devletin "modernleştirici" (ve dindarlaştırıcı/ modernden uzaklaştırıcı-yerelleştirici) rolü,
- Kentlerde çeşitli sanatsal faaliyetler ve bunların nitelikleri, sanatların devlet (desteği) dışı, sadece piyasa/ pazar güçleriyle ve bu kadarla yetinerek yaşaması,
- Sanatlar (ve radyolar da), piyasa koşullarının egemen olduğu bir sosyo-ekonomik sistemde, eğer sadece pazar mekanizmasının verilerine göre değil de, kapitalizm/ piyasa ilişkileri dışı mekanizmalar geliştirerek yaşatılırsa, bunun (o kent bakımından) olasılığı ve anlamı,
- Radyoların kentlerle ilişkileri ve radyoların kentler üzerindeki etkisi,
- vb

gibi bir dizi soru yumağı üzerinde olabilir.

Görülebileceği gibi, bu soruların her biri bir ya da bir-kaç kitap yazılacak kadar geniş ve genişletilebilecek konular. Bu konuları şimdilik bir tarafa bırakıp, sadece radyo ve kent ilişkisi ve Radyo 3'ün anlamı ve etkileri üzerinde düşünmek bile, oldukça geniş bir kapsama işaret ediyor.

Önce biraz Radyo 3'ü tanımlamak gerekecek: Radyo 3, kuruluşundan bu yana sanırım 50 yıllık bir radyoculuk deneyine sahip. Bu radyo başlangıçta, sadece klasik müzik yayını yapmak üzere kurulmuş, ancak daha sonraları, yine klasik müzik ön planda olmak üzere, caz müziği ile ilgilenen bunun yanı sıra dünya (popüler) müzikleri, hatta bazı programlarda ülkelerin yerel müzikleri ya da yerelden kaynaklanan klasik, caz ya da popüler müzikleri, pop müzikler ve bazı programlarda daha da özelleşerek, operalar (opera müziğine alıştırma programları), koro müzikleri, çocuklar için klasik müzik programları, sinema müzikleri yayınlayan bir istasyondur. Birçok özel programda da, caz müziğinde, hatta rock müziğindeki, yerel müzik insanlarıyla/ genç müzikçilerin, klasik müzikteki deneyimleri, yeni sentez arayışları/ Anadolu'nun müzik gelenekleriyle evrensel formların karşılaşmaları gibi eskizler/ ürünler üzerine konuşmalar, konserlerden naklen yayınlar ve geceleri de dünyanın irili-ufaklı birçok yerel klasik müzik orkestraları ve yerel bestecileriyle karşılaşma şansı sunan fırsatlar vb...

Gerçekte bu çok zengin bir demet ve çok gelişmiş bir birikim oluşmuş durumda. Radyo 3'ün bütün programcıları da işlerini severek ve isteyerek yapan, aynı zamanda da konularının ufuklarını sürekli araştıran ve pencereler açan programcılar. Hem kadrolu programcılar hem de dışarıdan gelerek program yapanların hepsinin, kendi konularındaki en iyi radyocular, bilgili ve birikimli kişiler olduğu çok belirgin. Özetle, gerçekten seçkin ve işini çok iyi yapan bir radyo...

Devletin bugün sahip olduğu ideoloji, kùltür politikası ve TRT'nin yayın politikası ile bu nitelikteki bir radyo arasındaki çelişki, zaten çok açık ve kolay anlaşılabilir bir şey. Devletin, kendi olanaklarıyla böyle bir yayın yapmaya daha ne kadar tahammùl edebileceği sorusu da hemen beliriyor zaten.

Diğer yandan Radyo 3'e ait bazı diğer toplumsal özellikleri de saptamak gerekiyor.

Radyo 3, Türkiye çapında yayın yapan bir radyo. Gerçi yayın gücü çok zayıf ve sahip olduğu frekans, çoğu kez diğer frekansların istilasına uğruyor vb. ama ÷lkesel yayın yapıyor. Buna rağmen Radyo3, "yerel" bir radyo olarak düşün÷lebilir mi?

Programcılarının büyük bir çoğunluğu Ankara'da olan, İstanbul, İzmir ve Antalya'dan program yapan programcılar da bulunan bir istasyon. Diğer kentlere ancak özel programlar nedeniyle (o da çok seyrek) uğruyor. Bu kentler, Radyo 3 için, sadece dinleyici kentleri. ÷lkesel yayına rağmen, Radyo 3 Ankara'nın yerel radyosu gibi algılanabilecek bir yapıya sahip ve Ankara'nın/ Ankaralıların kùltürü ile çeşitli bakımlardan örtüşen ve aynılanan, Ankara'daki sanat kurumlarından beslenen yönleri var. (Bu önerme de ayrı ve kapsamlı bir tartışma konusu olabilir.)

Radyo 3, elit bir radyo. Sadece batı türü müziklerle ilgilenenler için ve onların içinde de çok daha küçük bir grup olan klasik batı müziği ile ilgilenenler için yayın yapıyor.

Dolayısıyla, dinleyicileri, her kentin en elit/ seçkin kesimi. Bu kesim, sosyolojik olarak, belki ekonomik kriterlere göre orta sınıflardan ve üst sınıflardan olarak tanımlanabilir.

Küçük olmakla birlikte, kùltür düzeyi olarak, kuşkusuz seçkin kesim. Dinleyicilerinin, toplumun bütünü içinde, marjinal bir grup olduğunu söylemek, sanırım yanlış olmaz. Seçkinlik, seçkin olmak gibi kavramlar hem olumlu hem de olumsuz anlamlar taşıyor.

Sıradan olmamak, ortalamanın standartlarından çıkarak daha üst (ya da farklı) standartlara sahip olmak, kuşkusuz olumlu değerdendirilebilecek bir durum. Ancak aynı zamanda, seçkinleşmenin bir çeşit sınıf/tabaka atlama mekanizması olması, seçkinlerle seçkin olmayanlar/ olamayanlar arasında bir hiyerarşı oluşması, seçkinlerin diğerlerine göre üstünlük taslayan bir tavır geliştirmesi ve seçkinlerin seçkin olmayanlar üzerinde bir tahakküm oluşturabileceği inancının oluşması vb. ise, olumsuz yönler. Seçkinlik ise, yani seçkinlerin üstünlüğu varsayımı ile topluma yön verecek bir tabaka oldukları sanırısı ise, faşizmin çeşitli tonlarına kadar uzanan bir düşünce akımı...

Sınıfsal olarak baktığımızda ve seçkinlerin sosyo-ekonomik ve kùltürel özelliklerini düşündüğümüzde, bu tabakanın toplum katmanları içinde, belki en fazla bir jilet kalınlığında olduğunu kabul etmek gerekir. Bu ince katmanın, "çoğunluk kùltürü", "ortalama kùltür" ya da "pop÷ler kùltür" diyebileceğimiz kümeye en uzak olan insanlardan oluşan bir grup olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır.

O zaman şöyle düşünmek doğru olur mu? Madem son derece küçük ve elit/ seçkin (bir anlamda kendini toplumun ortalama kùltürel beğenilerinden radikal bir biçimde ayırmış (kendini bu değerdlerden yalıtmış) ve bu nedenle de oldukça "snob" (ya da "kendini beğenmiş") diyebileceğimiz bir grup dinlesin diye yapılan bir radyo yayını, nasıl savunulabilir?

Bu, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumda tartışılacak en önemli soru değil belki, ancak yine de geleceğin niteliklerinin oluşumu bakımından, tartışılmasına ihtiyaç var.

Sorunu tartışmadan önce, dikkat edilmesi gereken konu, şöyle özetlenebilir: Üzerinde düşüneceğimiz model, bir tarafta, çok büyük bir çoğunluk kùltürü kümesi, diğer tarafta

da çok küçük ve marjinal bir seçkinler kümesi arasındaki zıtlık... Oysa tartışmayı, bu zıtlık üzerine değil, iki küme arasındaki, ilişkiler, iletişim ve her kümeden diğerine girdi giriş-çıkışları ve kültürleşmelerin niteliği üzerine kurmak, daha doğru olmaz mı? Kentte kültürel konularda farklı katmanların beğenilerin arasında geçişlilik olduğu varsayımı yapacak olursak, Radyo 3'ün yaratabileceği etkiyle ilgili önermelerden bazıları, şunlar olabilir:

- Kent, çok farklı düzeylerde ve niteliklerde pek çok farklı kültürel beğeni/ seçim yapmış olan bireylerden oluşur ve bu bireylerin kentte barışçı ve çoğul etkileşimleri ve ilişkilene, hatta bazı durumlarda farklı kültürel anlayışların birbirine eklenme biçimleri, o kentin kendisine özgü kültürünün ve yerel harmanın sahip olduğu kokuların, özgüllüklerin, renklerin ve lezzetlerin bileşenidir. Bu bileşenlerden birinin bile kaybı, kentin kaybettiklerinin bir parçasıdır. Bu nedenle elit kültürel süreçlerin önemsenmemesi ve kendisini var edebilme olanaklarının sınırlandırılması, kenti etkiler ve bu, olumsuz bir etkidir.
- Kentin, her bakımdan, elitlere ve en radikal uçlara ihtiyacı vardır. Bunlar olmadan, kentin kültürünün beslenmesi ve gelişmesi, eksik ve hastalıklı kalır.
- “Farklı” niteliklere sahip olanların (burada bu farklılığı, kentteki klasik müzik radyosunun dinleyicileri olarak alalım) sayısı (toplumsal grubun büyüklüğü) ile yarattığı etki arasında, bire-bir karşılıklık yoktur. Küçük bir grubun varlığının, kentin kültürel yaşamı üzerinde çok büyük bir etkisi olabilir. Niteliksel etkileşimlerde, niceliksel büyüklükler önemli olmayabilir.
- Kentteki toplumsal/ kültürel çoğulculuk, çok kültürlülük, ancak, kentte yaşayan herkesin kendi beğenilerine/ seçimlerine göre yaşayabilmesi ve kendi beğenilerine göre eylemli olarak varlığıyla mümkün olabilir.

Radyonun ve klasik müzik yayını yapan bir radyonun kent yaşamı bakımından anlamı ve bu tür bir etkinliğin nasıl finanse edilebileceği konusundaki alternatiflerin üzerindeki tartışma, gelecek yazılarda yer alacak.

Akın Atauz